

Bár a sárospataki habán kolónia működésével több tanulmány foglalkozik, határozott vélemény még nem alakult ki azzal kapcsolatban, hogy az itteni mesterek milyen edényféléseket állítottak elő, de az a kérdés sem tisztázott, hogy milyen mennyiségben.⁸ A pataki habánok nem annyira a fejedelmi udvartartás igényeit, hanem a közszükségletet igyekeztek kielégíteni és nyilván ezzel magyarázható, hogy az észak-magyarországi református eklézsiák úrasztali felszerelések között ilyen nagy számmal voltak találhatóak újkeresztény edények. A képeken bemutatott tárgyak közül — nem számítva a mádi, a pamlényi kancsót és a ládbesenyői korszót — mi sem mernénk egyetlen edényre sem kimondani, hogy bármelyik közülük pataki mester munkája. Ismételten hangsúlyozzuk azonban, hogy a habán kerámia Észak-Magyarországon való széleskörű elterjedésében nagy jelentősége van a pataki mesterek tevékenységének. Működésük nyoma nemcsak a fennmaradt emlékszenvedvényekben mutatható ki, hanem a később fejlődésnek indult sárospataki népi fazekasságra gyakorolt hatásukban is.

JEGYZETEK

1. *Román János*: A habánok Sárospatakon. Sárospatak, 1959. 20.
2. *Radvánszky Béla*: Magyar családélet és háztartás a XVI. — XVII. században. Bp., 1879. II. köt. 172; 176—77.
3. *Radvánszky* i. m. III. köt. 451. lap. Thurzó György kincstárában levő egyik porcelán pohár és egy kupa aranyozott ezüstbe volt foglalva.
4. Az ungi ref. egyházmegye. Szerk. *Haraszty Károly*. Nagykapos, 1931. 333.
5. Tanulmányunkhoz a következő egyházlátogatási jegyzőkönyveket használtuk: „Protokollum, melyben a Borsodi V. Tractus visitatioja az 1665-dik esztendőől fogva bé foglaltatik”; a jegyzőkönyv 1665—1727-ig tartalmaz adatokat. — „Protokollum, melyben külömb-külobm féle dolgok, nevezetesen visitatiok vannak feljegyezve...”, az 1735—1736 közötti időből. — „Protocollum, melyben a Borsodi V. Tractusban lévő Ns. Ekklesiának visitatioja az 1753-dik esztendőől fogva az 1764-dikig befoglaltatik”, — „Conscriptio V. T. Zempléniensis, 1782”, — „Superintendentalis visitatio jegyzőkönyve, 1799”, — „Adalékok a tornai egyházmegye történetéhez az 1801. évből. Torna. Egyházlátogatási jegyzőkönyv, 1801”, — „Az Alsó Zempléni Helvetica Confessiót követő Egyházi Megyében találtató szent gyülekezetek ingó és ingatlan vagyonainak jegyző könyve, 1806”, — mind a hat jegyzőkönyv a Tiszáninneni Református Egyházkerület Levéltárában Sárospatakon. Az egyes községek neve mellett levő, zárójelbe tett évszám az összeírás idejét jelzi.
6. *Révhelyi Elemér*: A tatai majolika története. Bp., 1941. 14.
7. *Takács Béla*: „Győri” cserépedények falusi református templomokban. *Ethnographia*, 1972. 2—3. sz. 310—312.
8. *Román* i. m.; *Katona Imre*: A sárospataki Rákóczi-vár ismeretlen ábrázolása az Iparművészeti Múzeum habán gyömbértartóján. Herman Ottó Múzeum Évkönyve, V. Miskolc, 1965. 317—331.; *Katona Imre*: A sárospataki habán kerámia-receptkönyv tanulságai. Herman Ottó Múzeum Évkönyve, XIII—XIV. Miskolc, 1975. 415—432.

HABANISCHE GEFÄSSE IN NORDUNGARISCHEN REFORMIERTEN KIRCHEN

(Auszug)

Über die Tätigkeit der Habanen in Ungarn sind in den letzten Jahren viele Studien erschienen. Ein umfangreiches, mit wissenschaftlicher Sorgfalt geschriebenes Buch von Imre Katona ist 1974 unter dem Titel: „Habanische

Keramik in Ungarn“ erschienen. Aber weder die kürzeren oder längeren Studien, noch das Werk von Imre Katona erwähnen die habanischen Altgefäße, die sich im Besitz der reformierten Kirchen befanden: Weinkrüge, Kannen, Taufkannen, Schalen. Auch das Material der kirchlichen Archive wurde ausser Acht gelassen, obwohl damit bewiesen werden kann, dass im XVII. und XVIII. Jahrhundert die habanische Keramik in den nordungarischen reformierten Kirchen sehr begehrt und verbreitet war.

Im ersten Teil unserer Arbeit haben wir die Kirchen aufgeführt, in denen — laut Archivmaterial, genauer: laut der Protokolle von Kirchenbesuchen (canonica visitatio) — zwischen 1665 und 1806 habanische Gefäße beim Abendmahl oder bei der Taufe verwendet wurden. Aus den Protokollen geht hervor, dass sich in 51 nordungarischen reformierten Kirchen 39 habanische, laut zeitgenössischer Eintragung „új keresztyén“ (neu-christliche) Gefäße befanden. Einige Teller, Schalen und Krüge wurden in den Inventaren als Porzellan bezeichnet. Diese können wir aber im heutigen Sinne des Wortes nicht als Porzellan betrachten, denn im XVIII. Jahrhundert war das Porzellan in Ungarn noch so selten und teuer, dass es unmöglich in Dorfkirchen vorkommen konnte, folglich muss es sich um habanische Produkte gehandelt haben.

In den Inventaren findet man auch Angaben über die habanische Glaskunst. Im Inventar der Gemeinde von Cserépfalu (Komitat Borsod) wird 1754 ein „neuchristlicher kristallener Krug“ erwähnt. Ähnliche Gefäße werden in den Inventaren mehrerer Gemeinden erwähnt, aber mit dem Attribut „neuchristlich“ wurde nur der Krug von Cserépfalu bezeichnet. „Kristall“ bedeutet im alten ungarischen Sprachgebrauch feines Glas, so dass der erwähnte Krug aller Wahrscheinlichkeit nach habanische Gläserarbeit gewesen sein muss.

Im zweiten Teil unserer Arbeit haben wir jene Abendmahlsgefäße beschrieben und in Bildern dargestellt, die wir in planmässiger Arbeit für das Reformierte Museum von Sárospatak gesammelt haben. Von den in den Inventaren beschriebenen Gefässen sind der Nachwelt nur zehn Stück erhalten geblieben. Ein Unikum stellt die Abendmahlskaraffe der Gemeinde von Mád dar, die 1674 für die Metzgerzunft von Tata (Westungarn) gearbeitet wurde (Bild 1—2). Die mit langer ungarischer Aufschrift versehene Karaffe ist auf unbekannte Art und Weise, jedenfalls aber als Geschenk zu den Abendmahlsgerätschaften der Máder reformierten Kirche gekommen, aber noch vor der Auflösung des ungarischen Zunftsystems, denn die Inventur von 1806 erwähnt die Karaffe schon.

Bei der Verbreitung der habanischen Gefäße in Nordungarn wirkten auch die habanischen Meister von Sárospatak mit. György Rákóczi I. Fürst von Siebenbürgen, liess 1646 eine Gruppe von Habanen ansiedeln, die aus dem westungarischen Dorf Csejte ausgewandert waren. Die Spuren ihrer Tätigkeit sind nicht nur im erhaltenen keramischen Material zu erkennen, sondern auch in der Wirkung, die sie auf die spätere Entwicklung der Volkstöpferei von Sárospatak ausgeübt haben.